

Hukuki Statüleri Bakımından Türkiye'nin Ezidilere Yönelik Ayrımcı Politikalarına Eleştirel Bir Bakış

Hümeyra YILMAZ¹

İnsanlar savaş, işgal, iç çatışma, terör olayları, etnik, dini vb. nedenlerle tarih boyunca baskı ve saldırılara maruz kalmış kimi zaman da bu gibi tehditler nedeniyle göç etmişlerdir. İçinde yaşadığımız 21. yüzyılda da iltica ve göç sorunu katlanarak büyümektedir. Özellikle çatışma, işgal, savaş gibi farklı biçimlerde şiddetin süreklilik kazanması, açlık ve yoksulluğun artması, insan hakları ihlalleri gibi unsurları bu büyümeyi belirleyen başlıca nedenler olarak belirtmek mümkündür. Türkiye coğrafi konumu itibarıyla çatışmalardan kaçan sığınmacıların hem ilk uğrak noktası hem de Avrupa'ya gitmek isteyenler için bir transit ülke durumundadır. Nitekim sadece son beş yılda üç milyonu aşkın sığınmacının ülkemize giriş yaptığı bilinmektedir.²

Son yıllarda ülkemize yönelen kitlesel sığınma akımlarından biri de Ezidiler tarafından gerçekleştirilmiştir. Ezidiler etnik köken, dini inanç gibi özellikleri nedeniyle tarih boyunca baskı, saldırı ve sürgünlere maruz kalmışlardır. Bu saldırılar çoğunlukla Ezidilerin Araplaştırılma ya da Müslümanlaştırılmasına yönelik asimilasyon politikalarından kaynaklanmıştır. Ezidilerin Türkiye'ye kitlesel olarak giriş yapma talepleri ise

Ağustos 2014'teki IŞID saldırıları sonucu başlamıştır. Bu tarihten itibaren Ezidilerin hukuki durumlarına ilişkin 2014 ve 2015 yıllarında iki ayrı genelge yayınlanmış ancak bu düzenlemelerde Ezidilere geçici koruma tanınmamış, Ezidilerin statüsüne ilişkin belirsizlik ortadan kaldırılmamıştır. Sığınmacılar barınma, beslenme, eğitim, sağlık, çalışma gibi hayati önem taşıyan birçok alanda sorunlarla karşı karşıyadır. Ezidilerin etnik, dinsel, siyasal, kültürel, sosyal, vb. farklılıkları nedeniyle ayrımcı politikalara maruz kalmaları bu sorunları çok daha ağır yaşamalarına neden olmaktadır.

Bu çalışmada Türkiye'nin sığınmacılarla ilgili yasal mevzuatına ilişkin genel bir değerlendirme yapıldıktan sonra ülkemizdeki Ezidi sığınmacıların hukuki ve fiili durumu ele alınarak Ezidilere yönelik ayrımcı politikalar eleştirel bir yaklaşımla değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Mülteci Hukuku-Temel Düzenlemeler

Toplumsal bir varlık olarak bir arada yaşayan insanlar tarih boyunca açlık, yoksulluk, baskı, şiddet, terör, savaş, soykırım, çatışma gibi olgularla kar-

1 Doktora Öğrencisi, Dicle Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Kamu Hukuku A.B.D., Diyarbakır, Üniversite François- Rabelais Tours, Fransa, Kamu Hukuku.

2 Ayrıntılı bilgi için bkz. "Güvenli Olmayan Sığınak Türkiye'de Sığınmacılar ve Mülteciler Etkili Koruma-ya Erşemiyor, Amnesty International, Uluslararası Af Örgütü, 2016, s. 19.

şı karşıya kalmıştır. Bu gibi politika ve uygulamalar sonucu sürekli nüfus hareketlilikleri gerçekleşmiştir. “İnsanların doğal ekonomik sosyal ve siyasal nedenlerden dolayı sürekli yaşadığı yerden başka yerlere bireysel veya toplu, kalıcı veya geçici şekilde yerleşmelerine göç adı verilmektedir.”³ Göç olgusu nedenleri, amacı, yöntemi gibi unsurlar bakımından farklı kategorilerde ele alınmaktadır. “Literatürde “göçün nedenleri”, “göçmenlerin niteliği”, “göç etme şekli”, “göçün yönü”, “göçün yasallığı”, “göçün mesafesi”, “göçün süresi”, “göçün amacı” gibi farklı sınıflandırmalar görülmektedir.”⁴

Bu kriterleri genel olarak nedenleri bakımından doğal afetler, sosyal, siyasal ve ekonomik; amaç bakımından **çalışma, sığınma; yöntem bakımından** ise yasal, yasa dışı göç şeklinde belirtmek mümkündür.⁵ Çalışmamızın ele aldığı konu ve kapsam bakımından kast ettiği nüfus hareketliliği zorunlu göçe dayanan yer değiştirmedir. “Savaş, tabi afet, sürgün gibi nedenlerle insanların yaşadıkları yerlerden ayrılmak zorunda kalmaları veya buna mecbur bırakılmaları sebebiyle meydana gelen göç zorunlu göç olarak tanımlanmaktadır.”⁶ 20. yüzyıla kadar yaşanan göç hareketliliklerinin daha çok ekonomik temele dayalı

olduğu görülmektedir. 20. yüzyılda ardi ardına yaşanan 1. ve 2. Dünya Savaşları nedeniyle milyonlarca insanı etkileyen kitlesel göçler yaşanmıştır. “Yapıları itibariyle birbirinin devamı olarak nitelendirilebilecek kölelik, sözleşmeli işçilikten ve İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki ekonomik göçten farklı olan bu göçler, genellikle devletlerin dağılması veya kurulması sebebiyle ortaya çıkan düzensizliklerden kaynaklandığı için “mülteci” kimliği taşımaktadır.”⁷ Bu savaşlarda yaşanan ağır insan hakkı ihlalleri sonucu yaygın ve kitlesel nüfus hareketliliklerinin ortaya çıkması, konunun uluslararası hukukun da gündemine girmesine neden olmuştur.

28 Temmuz 1951 tarihinde kabul edilen ve 21 Nisan 1954 tarihinde de yürürlüğe giren “Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme” ve 31 Ocak 1967’de imzalanan ve 4 Ekim 1967 tarihinde de yürürlüğe giren “Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokol”, mültecilerle ilgili en temel uluslararası düzenlemeler olarak kabul edilmektedir. 1951 tarihli sözleşme, mültecilerle ilgili uluslararası korumayla ilgili birçok konuya ilişkin düzenlemeler içermektedir. Sözleşme ile mülteci tanımı yapılmış ve bu tanıma uyan kişilerin bazı haklardan faydalanması gerektiği kabul edilmiş-

3 Bektaş, Ayşegül, “Geçmişten Günümüze Göç Olgusu”, <https://ayeglbekta.wordpress.com/2016/03/02/gecmisten-gunumuze-goc-olgusu/>, 02.04.2017

4 Çiçekli, Bülent; Demir Oğuzhan Ömer, Türkiye Koridorunda Yasadışı Göçmenler, Karınca Yayınları, Ankara, 2013, s. 40.

5 Ayrıntılı bilgi için bkz., Yılmaz, Abdurrahman, “Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri”, http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1475860303_95Y%C4%B1lmazAbdurrahman-sos-1685-1704.pdf,; Bektaş, <https://ayeglbekta.wordpress.com/2016/03/02/gecmisten-gunumuze-goc-olgusu/>, 02.04.2017

6 Yılmaz, http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1475860303_95Y%C4%B1lmazAbdurrahman-sos-1685-1704.pdf, s. 1686, 1687, 02.04.2017.

7 Yılmaz, http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1475860303_95Y%C4%B1lmazAbdurrahman-sos-1685-1704.pdf, s. 1687, 02.04.2017.

tir. 1951 Sözleşmesi'nin 1 A/2 bendine göre mülteci; “ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişi”dir.

Sözleşmenin genel hükümler başlıklı birinci maddesinde, mülteci tanımlaması yapılırken 1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar denilerek zaman sınırlamasına gidilmiştir. Yine aynı hükümde *Avrupa'da meydana gelen olaylar ya da Avrupa'da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar anlamında anlaşılacak ve her Taraf Devlet bu Sözleşmeyi imzaladığı, tasdik ettiği veya ona katıldığı sırada bu Sözleşmeye göre taahhüt ettiği yükümlülükler bakımından bu ifadenin kapsamını belirten bir beyanda bulunacaktır* denilerek yer bakımından sınırlama da taraf devletlerin inisiyatifine bırakılmıştır.

Türkiye, 1951 Sözleşmesi'ni 24 Ağustos 1951 tarihinde imzalamış ve 29 Ağustos 1961 tarihinde, 359 sayılı kanunla, ihtirazi kayıtla onaylamıştır. Türkiye'nin ihtirazi kaydı; “Bu sözleşmenin hiçbir hükmü, mülteciye Türkiye'de Türk uyruklu kimselerin haklarından fazlasını sağladığı şeklinde yorumlanamaz” şeklindedir.⁸ 1967 tarihli, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokol ise Türkiye tarafından 1 Temmuz

1968'de onaylanmıştır. Protokol ile 1951 tarihli Sözleşme'deki tarih sınırlaması protokole taraf ülkeler bakımından kaldırılmıştır. Ancak Türkiye Cenevre Sözleşmesi'nde düzenlenen coğrafi sınırlama ilkesini sürdürmeye devam etmiştir. Bu nedenle Avrupa ve Avrupa dışında meydana gelen olaylar nedeniyle başvurular ayrımı yapılmakta, mültecilik statüsü yalnızca Avrupa'dan gelen başvuruçulara tanınabilmektedir.⁹ Ülkemize sığınan yabancıların büyük çoğunluğunun Avrupa dışından geldiği değerlendirildiğinde bu sınırlamanın mülteci kabul edilenlerin oranını oldukça daralttığı anlaşılabacaktır.

Geri Gönderilmeme İlkesi

Sözleşmede düzenlenen önemli hususlardan biri de geri gönderilmeme (Non-Refoulement) ilkesidir. Bu ilke, en önemli tamamlayıcı koruma biçimlerinden biridir. “Genel anlamı itibariyle geri gönderilmeme ilkesi, *“bir mülteci ya da sığınmacının ırk, din, tabiiyet, belirli bir toplumsal gruba mensubiyet ya da siyasi düşünceleri nedeniyle hayat ya da özgürlüğünün risk altında olduğu ülkelere gönderilmelerini yasaklayan bir kavramdır.”*¹⁰ Bu konu Sözleşmenin 33. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir;

“1. Hiçbir Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına,

8 Sözleşmeyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., <http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/45516--Mültecilerin-Hukuki-Durumuna-Dair-Sozlesme.pdf>, 04.03.2017.

9 Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., “Türkiye 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni Sınırlama Olmadan Uygulamalı”, <https://www.amnesty.org.tr/icerik/37/1122/turkiye-1951-cenevre-sozlesmesi>, 04.03.2017.

10 Çiçekli, Bülent, 6458 Sayılı Kanunla Güncellenmiş Yabancılar ve Mülteciler Hukuku, Seçkin Yayınları, 6. Baskı, Ankara, Nisan 2016, s. 271.

her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade (“refouler”) etmeyecektir.

2. *Bununla beraber; bulunduğu ülkenin güvenliği için tehlikeli sayılması yolunda ciddi sebepler bulunan veya özellikle ciddi bir adi suçtan dolayı kesinleşmiş bir hükümle mahkum olduğu için söz konusu ülkenin halkı açısından bir tehlike oluşturmaya devam eden bir mülteci, işbu hükümden yararlanmayı talep edemez.”¹¹ Geri gönderilmeme ilkesi ile haklı zulüm tehdidi altındaki kişilerin ülke dışına çıkarılması ya da ülkeye girişinin engellenmesine neden olabilecek tüm eylemler yasaklanmaktadır. Bu ilkenin sağladığı koruma bakımından önemli bir diğer mesele haklı zulüm korkusu altında sınıra gelen kişilere yönelik uygulamanın nasıl olması gerektiğine ilişkindir. Yukarıda yer verdiğimiz Sözleşme’nin 33. maddesinin ilk fıkrasında bir mülteci denilerek geri gönderilmeme ilkesinin mülteciler bakımından düzenlendiği görülmektedir. Sözleşmenin 33. maddesindeki bu ifadeden kaynaklanan tartışma geri gönderilmeme ilkesinin sadece mültecilerle mi sınırlı olduğu yoksa sığınmacıları da kapsayıp kapsamadığına ilişkindir. “Ne var ki, 1951 Mülteci Sözleşmesi’nin lafzından açıkça çıkarılamayan ancak aksi için de açık kanıt bulunamayan bu*

durumun, Sözleşme’nin yapılmasından sonraki elli yılı aşkın sürede devlet uygulaması ve doktrindeki tartışmalarla geliştirildiğini ve geri göndermeme ilkesinin sınırdan iltica başvurusunda bulunanlar için de geçerli olduğunu söylemek mümkündür.”¹² Bu nedenle taraf devletlerin, haklı zulüm korkusu nedeniyle gelen kişileri, mülteci statüsü verip vermemesinden bağımsız olarak bu tehdidin olduğu ülkeye geri göndermemesi gerekmektedir. “Bu konu BMMYK’nin el kitabında da belirtilmiştir.”¹³ Birleşmiş Milletler haklı zulüm tehdidi altında kişilerin geri gönderilmemesi gerektiğini kabul etmektedir.¹⁴ “Geri gönderilmeme ilkesinin kitlesel sığınma olaylarında titiz bir şekilde uygulanması gerektiği İcra Komitesi kararlarında da açık bir şekilde teyit edilmektedir. Geri gönderilmeme ilkesinin kitlesel sığınma durumları açısından geçerli olduğu diğer uluslararası belgelerde de açık bir şekilde kararlaştırılmıştır.”¹⁵ Geri göndermenin yasak olduğu yerlerden anlaşılması gereken kişinin haklı zulüm korkusu nedeniyle tehdit altında olduğu topraklardır.¹⁶ “Geri göndermeme ilkesi sadece kişinin doğrudan risk altında olduğu ülkeye gönderilmesi değil, dolaylı risk altında olduğu 3. ülkeye gönderilmesinde de geçerlidir.”¹⁷

Sadece ülkeye yasal yollardan girmemiş olmak da geri göndermeme ilkesi

11 Sözleşmenin tam metni için bkz., <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>, 31.03.2017.

12 Uzun, Elif, “Geri Göndermeme (Non-Refoulement) İlkesinin Uluslararası Hukuktaki Konumu Üzerine Bir Değerlendirme”, s.31, <http://docplayer.biz.tr/1963253-Geri-gondermeme-non-refoulement-ilkesinin-uluslararasi-hukuktaki-konumu-uzerine-bir-degerlendirme.html>, 31.03.2017

13 Özkan, Işıl, “Göç, İltica ve Sığınma Hukuku, Seçkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara, Mart, 2017, s. 161

14 Ayrıntılı bilgi için bkz., Çiçekli s. 276, 277.

15 Çiçekli, s. 278

16 Ayrıntılı bilgi için bkz. Özkan, s. 161

17 Özkan, s. 163

bakımından bir engel teşkil etmemektedir. Buradaki yaklaşım bir kişinin yaşam ve özgürlük gibi temel haklarının ciddi tehdit altında olduğu koşullardan kurtulmaya çalışırken başka bir ülkeye yasal ya da yasa dışı yollardan girmiş olmasının sonrasında yararlanması gereken korumaya engel teşkil etmemesi gerekliliğidir. Bu husus da 1951 Sözleşmesi'nin 31/1 maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir;

“Taraflar Devletler, hayatlarının veya özgürlüklerinin, madde 1’de gösterilen şekilde tehdit altında bulunduğu bir ülkeden doğrudan gelerek izinsizce kendi topraklarına giren veya bu topraklarda bulunan mültecilere, gecikmeden yetkili makamlara başvurarak yasadışı girişlerinin veya bulunuşlarının geçerli nedenlerini göstermeleri koşuluyla, yasadışı yollardan girişleri veya bulunuşlarından dolayı ceza vermeyeceklerdir.” Bu düzenleme ile Sözleşmeye taraf olan devletlerin, haklı tehdit altında ülkelerine sığınan kişilere sadece yasa dışı yollardan ülkeye girdiği için yaptırım uygulamayacağı açık bir biçimde ifade edilmiştir. Bu durumdaki kişiler bakımından tehdit altında geldikleri ülkelerin genel koşulları da bir karine oluşturmaktadır. Taraf devletler kendilerini oyalamak, prosedürleri atlatmak amacıyla yasa dışı gelen kişilerle gerçekten haklı tehdit nedeniyle bu şekilde gelen kişileri ayırt edebilirler.

Geri göndermeme ilkesinin yasal olarak mülteci kabul edilen ya da mülteci olmasa bile haklı tehdit nedeniyle

sığınan tüm kişiler bakımından, yasal ya da yasa dışı yollarla gelmesine bakılmaksızın uygulandığını belirttik. Ancak bu ilkenin uygulanması bakımından güvenlik nedeniyle bazı istisnalar getirildiği görülmektedir. 1951 Sözleşmesi'nin 33/2 maddesinde yer alan bu istisnalar; *“Bununla beraber, bulunduğu ülkenin güvenliği için tehlikeli sayılması yolunda ciddi sebepler bulunan veya özellikle ciddi bir ada suçtan dolayı kesinleşmiş bir hükümle mahkûm olduğu için söz konusu ülkenin halkı açısından bir tehlike oluşturmaya devam eden bir mülteci, işbu hükümden yararlanmayı talep edemez.”* olarak belirtilmiştir. Sözleşmede istisnai durumların *“ülkenin güvenliği için tehlikeli sayılma”*, *“ülkenin halkı için tehlike oluşturma”* gibi sınırı, çerçevesi kesin ve net olmayan kavramlarla ifade edildiği görülmektedir. *“Ulusal güvenlik’ ve ‘tehlike oluşturma’ ifadelerinin belirsizliği, söz konusu istisnanın uygulanması konusunda oldukça dikkatli olmayı gerektirir. Zira ifade ve kavramlara verilecek geniş anlamlar, Sözleşme’nin amacını ve işlerliğini ortadan kaldıracaktır.”*¹⁸

Geri gönderilmeme ilkesi 1951 Sözleşmesi'nin dışında birçok uluslararası düzenlemede de yer almıştır. Bunlardan bazıları 1984 tarihli İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme, 1966 tarihli Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi, 1949 tarihli Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi, 1969 tarihli Afrika'daki Mülteci So-

18 Uzun,s. 32, <http://docplayer.biz.tr/1963253-Geri-gondermeme-non-refoulement-ilkesinin-uluslararası-hukuktaki-konumu-uzerine-bir-değerlendirme.html>, 31.03.2017

runlarının Özel Yönlerini Düzenleyen Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi, 1969 tarihli İnsan Hakları Amerika Sözleşmesi, Cartagena Mülteciler Bildirisi, 1954 tarihli Vatansız Kişilerin Statüsüne Dair Birleşmiş Milletler Nihai Bildirisi, 2004 tarihli Üçüncü ülke uyruklarının ya da devletsiz kişilerin mülteci olarak ya da başka şekilde uluslararası korumaya muhtaç kişiler olarak nitelendirilmeleri ve statüleri ve sağlanacak korumanın içeriği için asgari standartlara ilişkin Konsey Yönergesi'dir. Bu düzenlemelerin çoğunlukla 1951 Sözleşmesi'ne paralel olduğunu söylemek mümkündür. Cartagena Mülteciler Bildirisi, mülteciler tanımının genişletilmesi ve sınırda reddi geri göndermeme ilkesinin açıkça ihlali olarak kabul etmesi bakımından önemli düzenlemeler içermektedir. 2004 tarihli Konsey Yönergesi'nin de mülteci statüsünün belirlenmesindeki farklı uygulamaların ortaklaştırılması için getirdiği yenilikler önemlidir.¹⁹

Türkiye'nin Yabancılara İlişkin Koruma Hukuku

Türkiye mevzuatında yabancılar ve iltica ile ilgili yasa niteliğinde düzenlemeler oldukça yenidir. Türkiye, Asya ile Avrupa arasındaki stratejik coğrafi konumu nedeniyle tarih boyunca göç edenler için köprü ülke olmuş kimileri için ise hedef ülke haline gelmiştir. Özellikle ekonomik, siyasal gibi nedenlerle gerçekleşen tarihsel olaylar sonrasında Türkiye'ye Bulgaristan, Irak, Sovyet ülkeleri, Doğu Avrupa, Suriye gibi ülkelerden kitlesel akımlar da gerçekleşmiştir.

“Ekonomik sıkıntılar, iklim değişiklikleri, politik sorunlar, insan hakları ihlalleri, iç savaşlar, yaygın şiddet hareketleri başta olmak üzere birçok sebeple Afrika, Asya, Bağımsız Devletler Topluluğu, Afganistan, Orta Doğu, Balkanlar ve Uzak Doğu'dan gelen yabancılar şu veya bu şekilde Türkiye'de kendilerine bir yer edinmek istemektedirler.”²⁰

İşte hem bu kitlesel akımlar neticesinde ortaya çıkan hukuki eksikliklerin giderilmesi ihtiyacı hem de AB uyum süreci kapsamında 2001 yılında hazırlanan “Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı”nda göç ve iltica konusuna yer verilmesi bu alanda yasal düzenlemelerin yapılmasını gerektirmiştir. 2001 Ulusal Programının “İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı” başlıklı ekinde *kısa vadede* “Yasa dışı göç ile mücadelenin güçlendirilmesine devam edilmesi ve Avrupa Komisyonu ile bir geri kabul anlaşmasının müzakere edilmesi”, *Orta vadede ise* “Yasa dışı göçü önlemek amacıyla göçe ilişkin (ülkeye giriş ve yeniden girişlere izin verilmesi ve ülkeden ihraç) AB müktesebatının ve uygulamalarının kabul edilmesi ve yürürlüğe koyulması” ve “Sığınma alanında uyum sağlanması, 1951 Cenevre Sözleşmesine getirilen coğrafi kısıtlamanın kaldırılması ile ilgili çalışmalara başlanması, sığınma başvurularının değerlendirilmesi ve kararlaştırılması sisteminin güçlendirilmesi, sığınmacılar ve mülteciler için konaklama birimleri ve sosyal destek sağlanma-

19 Uzun, s.36- 41.

20 Ekşi, Nuray, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Beta Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, Ekim 2016, s. 2.

sı" konularına yer verilmiştir.²¹

Bu doğrultuda 2005 yılında "İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Eylem Planı kabul edilmiştir. "[İ]ltica ve yasa dışı göç konusunda Türkiye'nin yol haritasını çizdiği söylenebilen Ulusal Eylem Planı, Türkiye'nin AB'ye katılım müzakereleri sürecinde Türk iltica, göçmen ve yabancılar hukuku mevzuatını ve sistemini, AB müktesebatı ve sistemleri ile uyumlu hale getirme amacını taşımaktadır."²²

Yabancıların korunmasıyla ilgili usul ve esasların belirlenmesi amacıyla çıkarılan bir diğer düzenleme 2006 yılında yürürlüğe giren İçişleri Bakanlığı Uygulama Talimatı'dır.²³ Talimatın Tanımlar başlıklı 1. maddesinin (f) fıkrasında Mülteci; "Avrupa ülkelerinden gelen ve 1994 iltica/sığınma Yönetmeliğinin 3'ncü maddesinin ikinci paragrafında belirtildiği şekilde, 1951 Sözleşmesi'nin 1'nci maddesinde yer alan mülteci tanımındaki kriterlere uygun olduğu için İçişleri Bakanlığınca mülteci statüsü tanınan yabancı uyruklu kişi ya da belli bir uyruğu olmayan vatansız kişidir"; (g) fıkrasında ise Sığınmacı; "Avrupa ülkeleri dışındaki ülkelere gelen ve 1994 iltica/sığınma Yönetmeliğinin 3'ncü maddesinin üçüncü paragrafında belirtildiği şekilde, 1951 Sözleşmesi'nin 1'nci maddesinde yer alan mülteci ta-

nımındaki kriterlere uygun olduğu için İçişleri Bakanlığınca sığınmacı statüsü tanınan yabancı uyruklu bir kişi ya da belli bir uyruğu olmayan vatansız kişidir" şeklinde tanımlanmıştır. Yukarıdaki tanımlardan da anlaşıldığı üzere 2006 Talimatı'nda da mülteci ve sığınmacı ayrımının korunduğu görülmektedir.

Bu zamana kadar konuyla ilgili mevcut tek düzenleme ise 1994 tarihli "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiyeden İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik"²⁴ ti. Ayrıca Pasaport Kanunu gibi farklı düzenlemelerden de yararlanılmaktaydı. 1994 Yönetmeliği'nde Mülteci ve Sığınmacı ayrımı yapıldığı görülmektedir. "Yönetmelikte benimsenen tanımlar nedeniyle, Avrupa ülkelerinden gelecek uluslararası koruma talep eden yabancılara mülteci, Avrupa dışındaki diğer bölgelerden gelecek uluslararası koruma talep eden yabancılara ise sığınmacı denilmektedir."²⁵

Bu yönetmeliğin mültecilerin haklarıyla ilgili uluslararası düzenleme ve ilkelerin çok gerisinde olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Yönetmeliğin 8. maddesindeki "Uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlülüklerimiz saklı

21. "İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı" tam metni için bkz., [http://www.goc.gov.tr/files/files/turkiye_ulusal_eylem_plani\(3\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/turkiye_ulusal_eylem_plani(3).pdf), 16.02.2018

22. Özkan, s. 437.

23. Talimatın tam metni için bkz., <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/57-Sayili-Genelge-2010-Degisikligi.pdf>, 22.03.2017.

24. <http://www.hukuki.net/kanun/946169.35.frameset.asp>, 15.03.2017.

25. Çiçekli, s. 250.

kalmak koşuluyla ve aksine bir siyasi karar alınmadıkça, nüfus hareketinin arazi avantajları da dikkate alınarak sınırda durdurulması ve sığınmacıların sınırı geçmelerinin önlenmesi esastır. İlgili makamlarca bu konuda gerekli ve etkin tedbirler alınır” düzenlemesi açıkça yönetmeliğin sığınmacıların ülkeye girişinin engellenmesi amacını taşıdığını belirtmektedir.

YUKK ve Uluslararası Koruma Biçimleri

Yabancılara ilişkin yasal düzenleme çalışmalarına 2009 yılında başlanmış, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı 2012 Mart ayında Meclise sunulmuştur. Kanun, Nisan 2013'te Mecliste kabul edilerek Resmi Gazete'de yayınlanmış ve yürürlüğe girmiştir. 2014 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda da Avrupa ve Avrupa dışından gelen yabancılar bakımından yapılan ayırımın korunduğu görülmektedir. “*Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*, kendine has ikili bir sığınma yapısı da tesis ediyor. Bir yandan Suriye'den gelen mültecilere toplu olarak “Geçici Koruma” statüsü sağlanırken, öte yandan da diğer ülkelerden gelen sığınmacılara GİGM tarafından üç farklı bireysel “Uluslararası Koruma” statülerinden biri verilebiliyor.”²⁶ Bu statüler Kanunun “Uluslararası Koruma Çeşitleri, Uluslararası Koruma'nın Haricinde Tutulma” başlıklı bölümünde mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma olarak belirtilmektedir.

Buna göre **Mülteci**; Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle;

ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönmeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statü olarak tanımlanmıştır (YUKK md. 61).

Şartlı mülteci; Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönmeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüdür. Şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar izin verileceği de belirtilmiştir (YUKK md. 62).

İkincil koruma ise mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası

26 Güvenli Olmayan Sığınak Türkiye'de Sığınmacılar ve Mülteciler Etkili Korumaya Erişemiyor, s. 13-14.

infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditler karşılaşılabilecek olması nedeniyle menşei ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statü olarak düzenlenmiştir (YUKK md. 63).

Uluslararası koruma çeşitleri arasında sayılmayan ancak Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 91. maddesinde yer alan başka bir düzenleme de Geçici Korumaya ilişkindir. **Geçici koruma;** Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönmeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara sağlanabilmektedir. 2014/6883 karar sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 1. maddesinde de geçici koruma kapsamı benzer biçimde düzenlenmiştir.

EZİDİLER

Türkiye'ye kitlesel sığınma talebinde bulunan Ezidiler'in hukuki statüsüne ilişkin değerlendirmeye geçmeden önce Ezidilerle ilgili genel bir bilgilendirmede bulunmak yerinde olacaktır. Bir inanç biçimi olan Ezidiliğin ne zaman ortaya

çıktığına ya da adlandırılmasına ilişkin farklı görüşler, inanışlar bulunmaktadır. Bu farklı anlatımlara göre Ezidilere Yezid, Yezidi, İzidi de denildiği bilinmektedir. "Köken olarak Ezid; Zerdüştiliğin kutsal kitabı olan Avesta'daki Yazata, Yazdan, Yezdan (tanrı, melek, tapınılan şey) kelimesindeki anlamla aynıdır ve Kürtler günümüzde de bu kelimeyi yaygınca kullanmaktadır."²⁷ Ezidiler özellikle son yıllarda Yezid adının Muaviye'ye gönderme yapılarak kendilerini aşağılama, küçümseme amacıyla kullanıldığı düşüncesiyle bu şekilde adlandırılmaktan rahatsız olduklarını ifade etmektedirler.²⁸ Bu nedenle çalışmada Yezid, Yezidi gibi kavramlar yerine; Ezidilerin ve farklı inanışlara sahip Kürtlerin de tercih ettiği şekilde Ezidi kavramının kullanılması uygun görülmüştür.

"Ezidilik, XII. yüzyılda kurucusu olduğu kabul edilen Şeyh Adiy b. Müsafir'den sonra kurumsallaşan, farklı din ve inanç sistemlerinden etkilenmesi sebebiyle senkretik özellikler gösteren ve mensuplarını Kürtlerin oluşturduğu bir etno-dindir."²⁹ Binlerce yıl öncesine dayanan tek tanrılı bir inanış olan Ezidiliğin yaradılış teorisinde, 7 meleğin önemli rolünden bahsedilmekte bunlardan Tawisi denilen melek baş melek olarak kabul edilmektedir. Ezidi inancı tarih boyunca Kürtler arasında görülmüş başka halklarda kabul edildiğine rastlanmamıştır. Günümüzde Ezidiler, Suriye,

27 Özcan, Mehmet, Güneşin Çocukları Ezidiler, Aram Araştırma Yayınları, 1. Baskı, Mart 2015, Diyarbakır, s. 25

28 Ayrıntılı bilgi için bkz., Ulutürk, s. 3, http://www.turkishstudies.net/Makaleler/771323681_46Ulut%C3%BCrkMuammer-trh-841-848.pdf, 14.03.2016

29 Ulutürk, Muammer, "Etno-Dinsel Bir Topluluk Olan Ezidilerin Batman ve Çevresindeki Son Yerleşim Yerleri ve Nüfusları Üzerine", http://www.turkishstudies.net/Makaleler/771323681_46Ulut%C3%BCrkMuammer-trh-841-848.pdf, 08.03.2016.

Irak, Türkiye, Ermenistan, Gürcistan, Ukrayna, Avrupa’da yaşamaktadırlar.³⁰

Ezidilerin “[y]azılı bir vahiy kitapları yoktur. Ezidilik inancına ait bilgiler günümüze kadar kuşaktan kuşağa aktarılarak gelmiştir. İbadet şekilleri nedeniyle “güneşin çocukları”, yazılı gelenekleri az olduğu için de “sözün çocukları” diye anılmışlardır.”³¹ Ezidilerin iki kutsal kitabı bulunmaktadır. Tanrısal İzahatlar anlamına gelen El Celwe’de din, tarikat, yol, yöntem ve töre anlatılırken Kara Kitap anlamına gelen Mushaf-i Reş’te dünyanın oluşumu ve Ezidiliğin ortaya çıkışı anlatılmaktadır.³² Kürt etnik kimliği ve Ezidi inancı nedeniyle tarih boyunca farklı toplumlar tarafından özellikle Müslümanlaştırma, Araplaştırma gibi asimilasyon politikalarına tabi tutulmak istenen Ezidiler bu nedenle oldukça kapalı bir toplumsal özellik göstermektedir. Ezidilik doğuştandır, sonradan edilemez. Yani Ezidi olmak için mutlaka Ezidi anne ve babadan doğmuş olmak gerekmektedir. Ezidilerin başka toplumdan biriyle evlenmeleri kabul edilmez.³³

Ezidiler, etnik köken, dini inanç, kültürel özellikleri gibi nedenlerle tarih boyunca baskı, saldırı, sürgünlere maruz kalmışlardır. Bu saldırılar çoğunlukla Ezidilerin Araplaştırılma ya da Müslümanlaştırılmasına yönelik asimilasyon politikalarından kaynaklan-

mıştır. “Ezidiler uğradıkları saldırılara ve yaşadıkları katliamlara kırım, kıyım, katliam değil de “ferman” demeyi tercih etmişlerdir.”³⁴ Ezidiler, fermanlar nedeniyle dünyanın farklı bölgelerine göç etmek zorunda kalmış ve nüfusları sürekli azalmış olsa da 2014 öncesinde Irak ve Suriye’nin kuzeybatısı ile Türkiye’nin güneydoğusunda, Ermenistan’da ve Avrupa ülkelerinde yaşamaktaydılar. Dünyadaki Ezidi nüfusuna ilişkin veriler 300 bin ila 800 bin arasında değişkenlik göstermektedir.³⁵

73. Ferman: Şengal Katliamı ve Ezidilerin Zorunlu Göçü

Ağustos 2014’te, Irak’ın Şengal ve Musul Bölgelerine yönelik IŞİD saldırıları nedeniyle aralarında Ezidi inancına sahip Kürtlerin de bulunduğu binlerce Iraklı yerlerinden edilmiştir. BM’nin Aralık 2014 tarihinde yayınladığı Regional Refugee and Resilience Plan’da (3R Planı), Irak’ta meydana gelen çatışma ortamı Suriye krizinin bir uzantısı olarak nitelendirilmektedir.³⁶ Iraklıların büyük bölümü Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi kontrolündeki şehirlere göç etmek zorunda kalmıştır. Ağırlıklı olarak Şengal’de yaşayan Ezidilerin ise binlercesi öldürülmüş, bir o kadar kadın, kız çocuğu köle olarak satılmak ya da cariye yapılmak üzere kaçırılmış, kurtulabilenler ise yanlarına hiçbir şey alamadan

30 Ayrıntılı bilgi için bkz., Özcan, s. 31-32.

31 Baysal, s. 39.

32 Ezidilerin kutsal kitaplarıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., Özcan, s. 185.

33 Ayrıntılı bilgi için bkz., Baysal s. 39.

34 Baysal, s. 41.

35 Bkz. Baysal, s. 40.

36 Ayrıntılı bilgi için bkz. “Şırnak, Siirt, Batman ve Diyarbakır’da Yaşayan Ezidi Mülteciler Raporu ve Bulgaristan Sınırına Yiğilma Nedenleri, <http://www.igamder.org/wp-content/uploads/2015c/Ezidi.pdf>, 05.03.2017

kaçmak zorunda kalmıştır. Kaçabilen Ezidilerin bazıları Duhok ve Zaho'ya giderek buralardaki kamplara ya da inşaatlara sığınmış, önemli bir bölümü de Türkiye'ye girmek istemiştir. Ancak valiliklerce pasaportu olmayanların ülkeye girişine izin verilmemiş bu nedenle binlerce Ezidi Şengal Dağı üzerinden yaklaşık bir ay süren zorlu bir yürüyüş sonucu kaçak yollarla Türkiye'ye girmeye çalışmıştır.³⁷ Ezidilerin sınırdan alınması için Bakanlıklarla görüşmeye giden sivil toplum örgütlerinin aktardığına göre hükümet yetkilileri Ezidilerin sınırın diğer tarafında kalmalarını istediklerini, onlar için Duhok'ta kamp hazırlayacaklarını ve onlara bu bölgede destek vereceklerini açıklamışlardır.³⁸ Pasaportu olan Ezidiler ise kendi imkânlarıyla Habur sınır kapısından giriş yapmışlardır. Şengal Dağı üzerinden Türkiye'ye girmeye çalışanların anlatımlarından birçok kişinin açlık ve susuzluktan yolda hayatını kaybettiği, sınırdaki bekletilen Ezidiler arasında ise özellikle bebeklerde susuzluktan ölümlerin yaşandığı bilinmektedir. Bazı aileler ise çocuklarının bu şekilde acı çekerek ölmesini izlemek yerine onları dağdan atıp ardından kendileri de atlayarak yaşamlarına son vermiştir.³⁹ Türkiye'nin Ezidilere yönelik ayrımcı politikalarının daha sınır kapılarında bu şekilde başladığını söylemek mümkündür. Ölüm tehdidi nedeniyle ani ve kitle-

sel olarak Türkiye'ye sığınmak istemelerine rağmen maalesef bu durumlarına uygun özel bir koruyucu uygulama yapılmamış, Ezidiler kaçak yollarda ve sınırda ölüme terk edilmiştir. Ezidilerin bu ağır saldırıların üzerine yaşadıkları sınır engeli 21. yüzyılın en büyük trajik olaylarından birine dönüşmüştür.

Ezidilerin Türkiye'ye sığınmak istediği Haziran 2014'te Şırnak Belediyesi Eş Başkanı olan Özlem Onuk; bir gazete ile yaptığı röportajda sınıra gelen Ezidilere pasaport sorulduğu ve pasaportsuz girmek isteyenlerin gözüne alındığını aktarmıştır. Aynı haberde, Ezidilerin ülkeye girişlerine izin verilmesi için valilikle görüştiklerini belirten Onuk, "Valilik, durumun kendilerini aştığını, pasaportsuz geçişe izin vermeme konusunda talimat aldıklarını, pasaportsuz geçişlere asla izin verilmeyeceğini söylüyor" dedi. Ayrıca Onuk o tarihe kadar (16 Ağustos 2014) hükümetin Ezidilere yönelik hiçbir yardımda bulunmadığını da açıklamıştı.⁴⁰ İşid'den kaçarak Türkiye'ye giren ve Batman'a yerleşen Ezidi Nefiya Xeyro-Süleyman Haşim Xamur çifti ise "Eşim ve üç çocuğumla birlikte sınırdan pasaportla geçiş yapabildik. Fakat oğlumuz 6 aylık Aydın'ı pasaportu olmadığı için kendimizle getiremedik. Biz şimdi sadece oğlumuzun gelmesini istiyoruz. O gelsin

37. "Pasaport Zulmü Sürüyor; İŞİD'e Serbest Ezidi'ye Yasak", <http://www.evrensel.net/haber/90067/pasaport-zulmu-suruyor-isisde-serbest-zidiye-yasak>, 04.03.2017.

38. Ayrıntılı bilgi için bkz., Baysal, s. 50.

39. Tanıkların anlatımları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Baysal, s. 50,51, 138-140; "İŞİD'den Kaçan Yezidiler Türkiye'ye Geliyor", <http://www.sabah.com.tr/dunya/2014/08/06/isisden-kacan-yezidiler-turkiyede>, 05.03.2017

40. Açıklamayla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., "Pasaport zulmü sürüyor; İşid'e serbest Ezidiye yasak", <https://www.evrensel.net/haber/90067/pasaport-zulmu-suruyor-isisde-serbest-zidiye-yasak>, 03.04.2017.

bize yeter"⁴¹ diyerek pasaport engelinin 6 aylık bebeğe bile uygulandığını belirtti. Xamur ailesinin ve daha birçok Ezidi ailenin yaşadığı bu trajik durum, AKP hükümetinin Ezidilere yönelik uygulamalarının ne kadar katı olduğunu göstermektedir.

Dönemin Başbakanı Ahmet Davutoğlu gazetecilere yaptığı açıklamada; "Şırnak valimizle konuştum bazı Yezidilerin Türk sınırına doğru geldikleri ve alınmadıklarına dair bize bilgi geldi" diyerek Ezidilerin sınır kapısından alınmadıkları kabul, etmiştir. Nihayet sınıra ilk gelişlerinden haftalar sonra, dünya kamuoyunun tepkisi üzerine Ezidilerin ülkeye girişine izin verilmiştir. Başbakan Davutoğlu açıklamasında her ne kadar Şengal dağlarına kaçan sivillere AFAD tarafından yardım paketi gönderildiğini din ve mezhep ayrımı gözetmediklerini söylese de sınır bölgelerindeki Belediye Eş Başkanlarının ve Ezidilerin aktarımları hükümet yetkililerinin kendilerine yardımda bulunmadığı yönündedir.⁴²

Hâlbuki gerek Türkiye'nin taraf olduğu 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi gerekse de YUKK, Geçici Koruma Yönetmeliği'nde geri gönderilmeme ilkesi açıkça kabul edilmiştir. Önceki bölümlerde açıkladığımız geri gönderilmeme ilkesi, ilgili devlete, mülteci olarak kabul edilmese bile haklı zulüm korkusuyla kendisine sığınan kişilerin tehdit altında

olduğu ülkeye gönderilmeyecek çözüm yolları üretmesini gerektirir. Dolayısıyla hem uluslararası hukuk hem de ulusal düzenleme ve ilkelere göre Türkiye'nin Ezidilerin sınırdan girişini engellemesi ve en azından güvenli üçüncü bir ülkeye geçişlerini, sınırdan ya da ülke içinde geçici korunmalarını sağlayan bir tedbir geliştirmesi gerekmektedir.

Ezidilere yönelik ayrımcı politikalar, ülkeye girişlerin serbest bırakılmasından sonra da yaşanmaya devam etmiştir. Türkiye'ye gelen Ezidiler, ilk etapta çoğu belediyelerin ve halkın desteğiyle oluşturulan kamplara yerleştirilmişlerdir. Kamplarda kalan Ezidilerin Eylül 2014'te illere dağılımı yaklaşık olarak Silopi'de 2.500, Şırnak'ta 7.100, Roboski'de 2.250, Batman'da 3.500, Diyarbakır'da 5.055, Mardin'de 6.245, Viranşehir'de 2.730, Cizre'de 1.500, İdil'de 500'dür.⁴³ Bu kamplardan yalnızca Mardin'in Nusaybin ve Midyat İlçelerinde oluşturulanlar AFAD'a ait olup diğer kamplar belediyeler ve halkın gönüllü çabalarıyla oluşturulmuştur. Kamplar dışında Diyarbakır'ın Çınar, Ergani İlçeleri ile Urfa Viranşehir gibi bazı bölgelerde uygun olan köy, misafirhane benzeri yerlere de Ezidiler yerleştirilerek barınma sorunu giderilmeye çalışılmıştır. Geçtiğimiz yıla kadar yaklaşık olarak Diyarbakır'da 1000, Siirt'te 150-200, Batman'da 150-200, Mar-

41 "İŞİD'den kaçan Ezidi aile altı aylık bebeklerini 'pasaportu yok' diye sınırdan bıraktı", <http://www.diken.com.tr/isidden-kaçan-ezidi-aile-alti-aylik-bebeklerini-pasaportu-yok-diye-sinirda-birakmak-zorunda-kal-di/>, 03.04.2017.

42 Haberle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., "Şu an sınırdan tek bir Ezidi veya Türkmen bekletilmiyor", http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/08/140807_davutoglu, 03.04.2017; "Pasaport Zulmü Sürüyor; İŞİD'e Serbest Ezidi'ye Yasak", <http://www.evrensel.net/haber/90067/pasaport-zulmu-suruyor-iside-serbest-zidiye-yasak>, 04.03.2016; Baysal, s. 36, 54,75.

43 Ayrıntılı bilgi için bkz., Baysal s. 68.

din'in Midyat İlçesi'nde ise 1000 Ezidi kamplarda kalmaktaydı.⁴⁴ Ezidilerin barınma, beslenme, sağlık, eğitim gibi birçok temel, yaşamsal ihtiyacının yıllarca belediyeler, sivil toplum kuruluşları ve gönüllü halk tarafından, kendi olanakları doğrultusunda karşılanmaya çalışılması birçok sorunu ve eksikliği de beraberinde getirmektedir.

Irak'tan gelen Ezidilerin ülkemizdeki hukuki statülerine ilişkin İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün yayınladığı iki genelge bulunmaktadır. Bunlardan ilki Ağustos 2014'te yayınlanan ve Irak'taki çatışmalar nedeniyle gelenlere "yabancı tanıtım kartları" düzenlenerek Türkiye'de kalmalarına izin verilmesini öngören genelgedir. Ancak bu genelge başta sağlık olmak üzere eğitim, barınma, çalışma gibi temel hakların sağlanmasına ilişkin bir düzenleme içermemekteydi. Özellikle acil hizmetler dışında sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanamamaları nedeniyle başta ağır hastalar olmak üzere 2. ve 3. basamak tedavilerin, ameliyat, kürtaj, doğum gibi uygulamaların gerçekleştirilmesinde ciddi mağduriyetler yaşanmıştır. Diyarbakır Barosu Çocuk Hakları Merkezi'nin sadece Diyarbakır'daki Ezidilere ilişkin hazırlanmış olduğu hak ihlalleri raporundaki veriler yaşanan sorunun

ciddiyetini göstermektedir. Buna göre kampta bulunan sığınmacılar gönüllü sağlıkçılardan 1'inci basamak sağlık hizmeti alabilmektedir. Sağlık hizmetleri kamp içindeki Tabipler Odası ve Sağlık Emekçileri Sendikası gönüllülerince sağlanmaktadır. 470 kişi ameliyat olmuş, 90 kadın doğum yapmış ve 74 kadın kürtaj olmuştur. 2 ve 3'üncü basamak tüm tedaviler resmi olmayan kayıtlarla, duyarlı hekimlerin desteği ya da hatır gönül ilişkisi ile yaptırılmaktadır. Ameliyat gibi kayıt altına alınması zorunlu haller ücretli kayıt ile yapılmakta, ameliyatlardan dolayı sadece Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne 150-200 bin TL borç edinilmiş bulunmaktadır.⁴⁵

Ezidilerin hukuki durumuna ilişkin bir diğer düzenleme İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 12 Şubat 2015 tarih ve 48952707/206/2775 Sayılı "Irak Uyruklu Yabancılarla İlgili Yapılacak İş ve İşlemler" başlıklı genelgesidir.⁴⁶ Bu genelgede ülkemizdeki Irak uyruklu yabancıların sağlık, çalışma vb. hizmetlere erişimlerinde yaşanan aksaklıklar nedeniyle yeni bir düzenleme ihtiyacının doğduğu belirtilmiştir. Ancak Genelgenin 5. maddesinde Iraklıların geçici koruma kapsamında işlem görmeyecekleri ifade edilerek eğitim ve sağlık gibi temel haklara erişimle ilgili

- 44 Kamplardaki son rakamlarla ilgili bilgi görüşmecisi Berivan Alagöz'den edinilmiştir. Alagöz ile 2016 yılı Mart ayında, Diyarbakır'da, aracısız görüşülmüştür. Alagöz, Ezidilerin Türkiye'ye girdiği ilk zamanlardan itibaren, Türkiye'de oluşturulan kamplarda gönüllü ya da kurumsal araştırmalarda görevli olarak çeşitli çalışmalarda yer almış, bazı kitap çalışmalarında Ezidilerle yapılan görüşmelerde yer almıştır. Diyarbakır'daki Fidanlık Kampı'nda, Anadolu Kültür Derneği'nin eğitime ilişkin çalışmalarında sosyal araştırmacı olarak yer aldığından Ezidilerin hangi illerde, kaç kişilik kamplarda kaldığına, bu kampların hangi kurumlar tarafından koordine edildiğine ilişkin güncel bilgiler de Alagöz'le yapılan görüşmeden edinilmiştir.
- 45 Raporla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., "Diyarbakır Barosu: Ezidi Sığınmacılara Ayrımcılık Yapılıyor", <http://www.cnnturk.com/turkiye/diyarbakir-barosu-ezidi-siginmacilara-ayrimcilik-yapiliyor>, 05.03. 2017.
- 46 2015 tarihli Genelgenin tam metni için bkz., http://www.multeci.net/images/stories/01RAKLILAR_GENELGE.pdf, 15.03.2017.

sorunlara dair bir düzenleme de getirilmemiştir. Ayrıca 2014/23 sayılı önceki genelgede yürürlükten kaldırılmıştır. Genelgede Iraklı sığınmacılara ilişkin üç farklı işlem yapılabileceği öngörülmektedir;

-Ülkesine gönüllü olarak geri dönmek isteyenlere gerekli kolaylık sağlanması,
-Ülkesine geri dönmek istemeyenlerin başvurularının “insani ikamet izni” kapsamında alınması,

-Uluslararası koruma başvurusu yapmak isteyenlerin taleplerinin bireysel başvuru olarak işleme alınması.

Iraklı sığınmacıların yapabileceği işlemler değerlendirildiğinde bunların sadece başvuru süreci ve geri dönüşlerin nasıl olacağına ilişkin açıklık getirdiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu genelge de Ezidilerin yaşadığı belirsizlik ve sorunları çözecek nitelikte değildir. 2011 yılında ülkemize gelen Suriyelilere yönelik kabul edilen geçici koruma hem yasal düzenlemelerdeki eksiklikler hem de uygulamada yaşanan sorunlar nedeniyle eleştirilmektedir. Ezidiler bu korumadan dahi yararlanmadıkları için yaşadıkları zorlukları tahmin etmek mümkün.

Ezidilere AFAD Sürgünü

Diyarbakır'daki Fidanlık Kampı'nda yaklaşık 2 buçuk yıl kalana Ezidiler, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi ve Yenişehir Belediyesi'ne kayyım atanmasının ardından Mardin ilinin Midyat

ilçesinde bulunan AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı) kampına gönderildi.⁴⁷ Bugün ülkemizde bulunan Ezidiler yalnızca Siirt, Batman ve Midyat'taki kamp alanlarında kalmaktadırlar. Ancak Ezidiler'in AFAD kamplarına yerleşmeleri kendi istekleri dışında gerçekleşmiştir. Ezidiler, yıllarca Müslümanlaştırılmak adına baskı ve katliamlara maruz kaldıkları için Müslümanlarla bir arada yaşamak istemediklerini ve güvenlik problemleri nedeniyle AFAD kamplarında kalmak istemediklerini Türkiye yetkililerine söylemişlerdir. Nitekim uluslararası ve ulusal kurum ve kişilerin denetimine kapalı olan AFAD kamplarında yetersiz koşulların yanı sıra cinsel istismarların da gerçekleştiği tüm kamuoyunca bilinmektedir. Kampta meydana gelen taciz, tecavüz, istismar olayları kampta yaşayanların anlatımlarının yanı sıra defalarca basına da yansımıştır.⁴⁸ Ancak yetkililerin kendilerine AFAD kampı dışındaki kamplarda kalmaya devam ederlerse elektrik, su, gıda gibi giderler için ücret ödemelerinin gerektiği bildirilince AFAD kamplarına yerleşmek zorunda kalmışlardır. Al-Monitor'un o dönemde Fidanlık Kampında kalan Ezidilerden bazıları ile yaptığı görüşmede; Smoki adlı bir Ezidinin “Şimdi ‘Ne yemek vereceğiz, ne su vereceğiz elektriğinizi de keseceğiz’ diyorlar, bize ‘buradan çıkın’ diyorlar. Bu kış ortası bu çocukları nereye götürelim?” şeklindeki açıklamasından Ezidilerin kamptan

47. Ayrıntılı bilgi için bkz. Bişkin, Hacı, “Midyattaki Ezidi: Kimseye kötülük etmedik ama cezaevinde gibiyiz”, <http://www.gazeteduvar.com.tr/turkiye/2017/03/05/midyattaki-ezidi-kimseye-kotuluk-etmedik-ama-cezaevinde-gibiyiz/>, 12.03.2017.

48. “Mülteci Kampında Tecavüz İddiası; AFAD'dan Açıklama”, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/multeci-kampinda-tecavuz-iddiasi-afaddan-aciklama>, 20.03.2017.

çıkılmaya zorlandıkları anlaşılıyor.⁴⁹ Bu nedenle yüzlerce Ezidi, Ocak 2017 itibariyle AFAD kamplarına gitmiş bir o kadarı da Avrupa'daki akrabalarının yanına göç etmiştir. Kamp dışında kendi imkânlarıyla veya akraba, tanıdıklarının yanında kalan binlerce Ezidi daha hala ülkemizde yaşamaktadır.

SONUÇ

Göç olgusu geçmişte olduğu gibi günümüzde de kaçınılmaz olarak varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Özellikle de zorunlu göç nedeniyle evlerinden, ailelerinden, işlerinden, ülkelerinden dolaşısıyla kültürel, sosyal, siyasal, duygusal tüm aidiyetlerinden ve bağlarından koparılan bu insanlar bu sürecini travmatik bir şekilde yaşamaktadırlar. Daha iyi ve güvenli bir gelecek hayaliyle vardıkları üçüncü ülkede ise ciddi adaptasyon ve uyum sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Tüm bu nedenlerle göç alan durumunda olan ülkelerin sığınmacılara ilişkin yaklaşımı daha bir önem kazanmaktadır.

İnsanlık tarihinin gördüğü en acı, dramatik göç olaylarından birine maruz kalan Ezidiler için yaşadıkları zorluklar göç etmekle son bulmamıştır. Maalesef Türkiye'nin Ezidilere yönelik politikası da hem ülkeye girişte hem de sonrasındaki koruma süreci boyunca ayrımcı olmuştur. Ezidiler hukuki şartları taşımalarına rağmen geçici koruma statüsüne alınmadıkları için barınma, beslenme, sağlık dahil en temel haklara erişimden bile mahrum olarak yaşamışlardır. Birçoğu ülkelerine dönene kadar Tür-

kiye'de kalmak amacıyla gelmelerine rağmen bu zorluklar nedeniyle ya ülkelerine geri dönmüş ya da Avrupa'daki akrabalarının yanına göç etmek zorunda kalmıştır. Hiçbir alternatifi olmayanlar ise tüm korku ve kaygılarına rağmen AFAD kamplarına yerleşmiştir. Hukuki olarak hiçbir statü ve korumaları olmadığı için yaşamlarına dair tüm planları da yarım kaldı. Türkiye'de tek yapabilecekleri yaşamlarını devam ettirebilmek olduğundan birçoğu yaşadığı travmatik süreci atlatıp psikolojik sorunlarını gide rememiştir.

Ezidilerin içine sürüklendiği bu zor durum devletlerin sığınma politikalarına yön veren siyasal yaklaşımlarının yol açtığı sorunları göstermesi bakımından çarpıcı olduğu kadar insanlık tarihi için de utanç vericidir.

KAYNAKÇA

- Bektaş, Ayşegül, "Geçmişten Günümüze Göç Olgusu", <https://ayeglbekta.wordpress.com/2016/03/02/gecmisten-gunumuze-goc-olgusu/>, 02.04.2017
- Bişkin, Hacı, "Midyattaki Ezidi: Kimseye kötülük etmedik ama cezaevinde gibiyiz", <http://www.gazeteduvar.com.tr/turkiye/2017/03/05/midyattaki-ezidi-kimseye-kotuluk-etmedik-ama-cezaevinde-gibiyiz/>, 12.03.2017
- Çiçekli, Bülent; Demir Oğuzhan Ömer, Türkiye Koridorunda Yasadışı Göçmenler, Karınca Yayınları, Ankara, 2013,

49 Görüşmelerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. "Kayyum geldi Ezidiler gidiyor", <http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2017/01/turkey-refugees-trustee-comes-yazidis-leave.html>, 04.04.2017.

- Çiçekli, Bülent, 6458 Sayılı Kanunla Güncellenmiş Yabancılar ve Mülteciler Hukuku, Seçkin Yayınları, 6. Baskı, Ankara, Nisan 2016,
- “Diyarbakır Barosu: Ezidi Sığınmacılara Ayrımcılık Yapılıyor”, <http://www.cnnturk.com/turkiye/diyarbakir-barosu-ezidi-siginmacilara-ayrimcilik-yapiliyor>, 05.03. 2016
- Ekşi, Nuray, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Beta Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, Ekim 2016,
- Güvenli Olmayan Sığınak Türkiye’de Sığınmacılar ve Mülteciler Etkili Korumaya Erişemiyor, Amnesty International, Uluslararası Af Örgütü, 2016, s. 13-14
- “İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı” tam metni için bkz., [http://www.goc.gov.tr/files/files/turkiye_ulusal_eylem_plani\(3\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/turkiye_ulusal_eylem_plani(3).pdf), 20.02.2018
- “İŞİD’den Kaçan Yezidiler Türkiye’ye Geliyor”, <http://www.sabah.com.tr/dunya/2014/08/06/isisden-kacan-yezidiler-turkiyede>, 05.03.2016
- “Kayyum geldi Ezidiler gidiyor”, <http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2017/01/turkey-refugees-trustee-comes-yazidis-leave.html>, 04.04.2017
- Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşmenin tam metni için bkz., <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>, 31.03.2017
- “Mülteci Kampında Tecavüz İddiası; AFAD’dan Açıklama”, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/multeci-kampinda-tecavuz-iddiasi-afaddan-aciklama>, 20.03.2017
- Özcan, Mehmet, Güneşin Çocukları Ezidiler, Aram Araştırma Yayınları, 1. Baskı, Mart 2015, Diyarbakır
- Özkan, Işıl, “Göç, İltica ve Sığınma Hukuku, Seçkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara, Mart, 2017
- Pasaport Zulmü Sürüyor; İŞİD’e Serbest Ezidi’ye Yasak”, <http://www.evrensel.net/haber/90067/pasaport-zulmu-suruyor-iside-serbest-zidiye-yasak>, 04.03.2016
- “Şırnak, Siirt, Batman ve Diyarbakır’da Yaşayan Ezidi Mülteciler Raporu ve Bulgaristan Sınırına Yığılma Nedenleri”, <http://www.igamder.org/wp-content/uploads/2015c/Ezidi.pdf>, 05.03.2016
- Uzun, Elif, “Geri Göndermeme (Non-Refoulement) İlkesinin Uluslararası Hukuktaki Konumu Üzerine Bir Değerlendirme”, <http://docplayer.biz.tr/1963253-Geri-gondermeme-non-refoulement-ilkesinin-uluslararasi-hukuktaki-konumu-uzerine-bir-degerlendirme.html>, 31.03.2017
- Yılmaz, Abdurrahman, “Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri”, http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1475860303_95Y%C4%B1lmaZAbdurrahman-sos-1685-1704.pdf, 02.04.2017